

5/7

JAPAN OCH DEMOKRATIN:

Den fulländade författningen

Interiör från en japansk vallokal.

JAPANS FÖRFATTNING av år 1946 är av amerikanskt ursprung, i huvudsak utarbetad av ockupationsregeringens experter; general MacArthur tog, såsom också framgår av några särskilt pompösa formuleringar, aktiv del i arbetet. Detta innebär inte att författningsförslaget påtvingades japanerna. Det diskuterades utförligt i representationen och godkändes nästan enhälligt. Men ostridigt är att författningens ~~utformning~~ **utformning**, ehuru inte dess centrala grundersatser, blivit helt anorlunda om japanerna själva haft hand om förberedelserna.

Som författningen nu föreligger är den i väsentliga delar mera representativ för det nutida Amerika än Amerikas egen författning av år 1787. Den ryktbara amerikanska konstitutionen utarbetades av män som visserligen ville, eller ansåg sig nödgade, att genomföra folkstyrelse, men som på skilda sätt, genom ett system av vikter och motvikter, sökte skapa garantier mot en alltför fullständig och effektivt arbetande demokrati. I det japanska aktstycket möter brottstycken ur 1700-talets naturrättsligt färgade ideologi, passager som är hämtade ur 1776 års självständighetsförklaring, 1787 års författning och den några år senare antagna rättighetsförklarin-

Hulformning

gen. Därtill kommer uttryck av senare erfarenheter, för amerikansk socialreformism och idealism av 1800- och 1900-talsmodell, bitar från Franklin Roosevelts och Winston Churchills Atlantdeklaration av 1941 och från Förenta nationernas stadga av år 1945. Att läsa författningen är nästan som att bläddra igenom en antologi av retoriska tal och statspapper från de senaste två hundra årens Amerika; ibland är fraseologin glansfull, ibland skolpojksmässigt romantisk, och här spåras den evige ynglingen general MacArthur's naiva entusiasm. Som en egendomlig exotisk färglick i denna superdemokratiska jargong kommer så artiklarna om kejsaren och några andra paragrafer som visar att det dock är för Japan — inte för Utopia — som författningen blivit skriven.

Ingressen till författningen karakteriserar dess anda. "Vi, det japanska folket, handlande genom våra tillbörligt valda representanter i nationalförsamlingen... förklarar att den suveräna makten tillhör folket", heter det i den första meningen. "Statsmakten är ett heligt förtroendeuppdrag från folket, dess auktoritet är härledd från folket, dess befogenheter utövas av folkets representanter, och fördelarna av dess verksamhet skall tillkomma folket. Det är en mänsklighetens universellt gällande grundsats och på denna är författningen byggd." I högtidliga ordalag hyllas fred och folkstyrelse, rättvisa, trygghet och samarbete, "frihet från nöd och frihet från frukten"; krig, tyranni, intolerans och annat ont fördöms. "Vi tror att den politiska moralens lagar är allmängiltiga och att lydnad för dessa lagar är alla nationers plikt." Det hela är som ett statsmannatal inför en internationell publik, ett välmående, någorlunda flott och mycket banalt tal.

Märkligast i hela författningen är dock ingressens och andra kapitlets ovillkorliga avståndstagande från krig och rustningar. "Vi, det japanska folket, önskar fred för all framtid och är djupt medvetna om de höga ideal som härskar (eller bör härska) över mänskliga förbindelser; vi är beslutna att trygga vår säkerhet och vår existens och att förtrösta på rättvisan och hedern hos världens fredsälskande folk" (att det låter konstigt beror inte på min översättning, utan på den engelska texten, väl att märka den ursprungliga författningstexten). I andra kapitlet kompletteras dessa satsar: "Det japanska folket, som uppriktigt önskar en

Ett nytt avsnitt i Herbert Tingstens serie om Japan inleds i dag. Tidigare artiklar har givit en historisk överblick (7, 9 och 12 juni) och diskuterat Japans "själ" (17, 19, 22, 26, 28 och 30 juni).

internationell fred byggd på rättvisa och ordning, avstår för alltid från krig som en nationens suveränitetsrätt och från hot om eller användning av våld för lösning av internationella tvister. För att uppnå dessa mål kommer vi aldrig att upprätta land-, sjö- och luftstridskrafter. Statens rätt att föra krig erkännes inte." I sin motivering till dessa bestämmelser förklarade MacArthur att Japan, "som inser meningslösheten i att göra kriget till internationell skiljedomare, slår in på en ny kurs som innebär tillit till mänsklighetens rättfärdighet, fördragsamhet och förståelse... Det japanska folket vänder fast ryggen till det förfallna mystik och bristande realism och möter framtidens realism med en ny tro och ett nytt hopp".

Dessa bestämmelser, som just amerikanerna nu vill stryka bort eller tolka bort, blir förställda endast om man betonar att de tillkom mindre än ett år efter krigets slut och upprättandet av Förenta nationerna; konflikten mellan öst och väst var visserligen redan påtaglig, men betraktades ännu, särskilt i USA, som tillfällig och kanske snabbt övergående; Churchill höll sitt Fulton-tal just vid den tid då författningen utformades. Fredsartiklarna och kommentarerna till dem framstår nu — liksom politiken mot Tyskland vid samma tid — som ett monument över det korta skedet av nästan total illusionism.

Kejsardömet bevarades, den enda stora eftergiften för gammal japansk ideologi, av segrarna betraktad som en förutsättning för ockupationens och reformarbetets framgång. Men aldrig har en monarkisk statschefs maktlöshet blivit markerad som i 1946 års författning. "Kejsaren skall vara symbol för staten och för folkets enhet", stadgar första kapitlet, "och han härleder sin ställning från det suveräna folkets vilja". Kabinetts "råd och samtycke" fordras för alla kejserliga statshandlingar; "kejsaren skall blott utföra de statshandlingar

om vilka stadgas i denna författning, och han skall inte ha någon makt i fråga om statsstyrelsen". Det är konstiga och inkonsekventa formuleringar, men att kejsaren inte får utöva någon personlig makt göres fullt klart.

De två huvudsakliga statsorganen är representationen och regeringen (kabinetet). Representationen består av två kamrar, men båda väljes demokratiskt av alla män och kvinnor över 20 år, det övre husets 250 medlemmar för sex år (med successiv förnyelse vart tredje år) med hela landet eller provinserna som valkretsar, representanthuset 467 medlemmar för fyra år i 118 valkretsar (enligt ett system som ger viss, men inte fullständig proportionalism). Representanthuset har över huvud större befogenheter, och regeringens sammansättning beror i sista hand på denna kammare. Premiärministern skall nämligen utses genom en resolution av båda kamrarna, eller, om de inte blir ense, av representanthuset. Premiärministern utser de övriga ministrarna, av vilka flertalet måste tillhöra representationen; om representanthuset uttalar sitt misstroende mot regeringen eller avslår ett förslag till förtroendevotum, skall regeringen avgå eller omedelbart upplösa kammaren. Författningsändringar kan komma till stånd genom ett beslut av båda kamrarna med två tredjedelars majoritet av alla medlemmar i varje hus jämte en därpå följande folkomröstning med positivt resultat. Liksom i USA är domstolarna skyldiga att åsidosätta lagar som de anser stå i strid med författningens bestämmelser.

Ett särskilt kapitel stadgar om medborgarnas rättigheter och plikter; här möter den amerikanska rättighetsförklaringen jämte ett stort antal bestämmelser av mera modern typ, vanliga i efter första världskriget antagna demokratiska författningar. "Rätten till liv, egendom och strävandet efter lycka" anges efter den amerikanska självständighetsförklaringen som grundläggande. Särskiljande på grund av ras, religion, kön, social ställning förbjudes. De vanliga medborgerliga friheterna — pressfrihet, religionsfrihet, församlingsfrihet — garanteras; särskilt märkes förbud mot censur, mot inskränkningar i rätten att förflytta sig eller byta yrke och mot intrång i den akademiska friheten. Alla tillförsäkras "rätt att erhålla en utbildning som svarar mot deras

förmåga". Åganderätten förklaras okränkbar; expropriation av egendom får ske blott mot ersättning. Alla har rätt till arbete och är skyldiga att arbeta. Arbetarnas förenings- och förhandlingsrätt är speciellt fastslagen. I det hela innehåller författningen en ovanligt fullständig uppräknings av "rättigheter" som ingår i modern demokratisk ideologi — i många fall är det självfallet snarare fråga om att framhåva det önskvärda än att stadga något konkret.

I huvudsak har de japanska statsmakterna utan tvivel framgångsrikt verkat för de idéer som författningen anger. Lagarna om de skilda friheterna — tex om pressen, om organisationerna, om religionen — motsvarar fullt ut modern demokratisk lagstiftning på andra håll. Särskilt bör betonas de ansträngningar som gjorts för att förbättra folkuppföstran. Principen om nioårig obligatorisk skolundervisning är genomförd. Konkurrenten om platser vid högre, likaså kostnadsfria skolor och universitet, är stor, men det antal som får en sådan vidareutbildning är jämförbart med motsvarande antal i åtminstone flera västeuropeiska stater. Till de högre skolorna (i regel tre år efter de obligatoriska nio) går omkring 40 procent, av dem som slutat den obligatoriska skolgången; av dem som slutat dessa skolor går 15—20 procent vidare till högskolor och universitet med i regel fyra års akademisk utbildning. De vid sistnämnda anstalter studerande var år 1954 nära 600 000. Det är siffror som ligger absolut och relativt mycket högre än de svenska (21 000 vid universitet och högskolor 1954).

Vid valen, politiska och kommunala, gäller bestämmelser om propaganda, som såvitt bekant inte har full motsvarighet på något annat håll. De avser att förekomma vissa agitationsformer som anses olämpliga, att begränsa propagandans omfattning och att ge de tävlande kandidaterna någorlunda lika möjligheter. Husagitation är helt förbjuden. Agitationen får inte börja förrän viss tid före valdagen (25 dagar i fråga om representanthuset, 10 dagar i fråga om stadsfullmäktige). Tidningarna är skyldiga att tillhandahålla visst annonsutrymme för alla utan kostnad; en liknande regel gäller radion. Styrelserna i valkretsarna skall publicera broschyrer med uppgifter om och uttalanden av alla kandidater; de kan också anordna gemensamma valmöten, där alla kandidater får yttra sig. Kandidaternas propaganda — antalet tal, skriftliga meddelanden, partibyråer — är noga reglerad. I fråga om opinionsundersökningar och tidningsagitation gäller skilda inskränkningar. Även om bestämmelser av denna art i viss utsträckning överträtts eller kringgåtts, har de varit av stor betydelse för de japanska valstridernas reglering.

HERBERT TINGSTEN